

Svenskt
Vatten

Rapport
R2024-01

Resultatrapport för Hållbarhetsindex 2023

Svenskt Vatten

Svenskt Vatten AB

POSTADRESS BOX 14057, 16714 Bromma

BESÖKSADRESS Gustavslundsvägen 12, 16751 Bromma

TELEFON 08-50600200

E-MAIL svensktvatten@svensktvatten.se

www.svensktvatten.se

Sammanfattning och slutsatser

Underlaget till årets rapport samlades in under perioden september till oktober 2023. Sedan förra årets Hållbarhetsindex (HBI) publicerades har vår omvärld till stor del präglats av instabilitet. Pandemin efterföljdes av Rysslands invasion av Ukraina och konsekvenserna av det syns i årets Hållbarhetsindex. Fokus har till viss del skiftat till att hantera dricksvattenförsörjning och klimatförändringar kopplat till en uppbyggnad av det civila försvaret.

Inför 2022 gjordes justeringar i HBI vilket påverkade resultatet av området Leveranssäkerhet vilket blev lägre än vad avsikten var. Detta korrigerades i 2023 års undersökning varför resultatet i år är väsentligt bättre än föregående år.

En förbättring finns inom områden Vattentillgång. Denna kan troligtvis hänföras till att allt fler Länsstyrelser tagit tag i uppdraget att ta fram regionala vattenförsörjningsplaner, samtidigt som VA-organisationerna arbetat aktivt med vattenskyddsområden. Det finns ett arbete att göra när det gäller tillgången till vatten eftersom endast 50 % av kommunerna bedömer vattentillgången som tillfredsställande.

För parametrarna Klimatanpassning och översvämningssäkerhet respektive VA-anläggningens status finns nu några kommuner som hamnar på grönt (bra) jämfört med tidigare års undersökning där sådana saknades. Det är positivt med en sådan förändring, men fortsatt finns stora utmaningar för att skapa bra planeringsunderlag och genomföra nödvändiga investeringar i VA-infrastrukturen. Exempelvis svarar 35 % av kommunerna att de inte har utrett potentiellt sårbara områden vad gäller risk för översvämningar vid regn eller höga vattennivåer. 80 % av kommunerna hamnar på rött (måste åtgärdas) när det gäller VA-anläggningarnas status. Förnysetakten är låg och bara en femtedel av kommunerna svarar att de har en 10-årsplan för att finansiera förnyelsen.

Att fler har genomfört mikrobiologiska barriäranalyser vid sina vattenverk är en positiv utveckling, men 19 % av kommunerna rapporterar en lägre status på nödvattenplanering, i de allra flesta fall på grund av att nödvattenplanen inte är avstämd mot faktiska behov, medan 11 % skattar sig själva på en högre nivå för nödvattenplaneringen. Bilden är att kunskapen om vad som krävs i nödvattensituationer ökar, vilket också bidrar till att det som tidigare var en bra planering inte längre framstår som sådan.

Att nyttja näringsämnen i avloppsvatten för att göra Sverige mer oberoende av import är också en intressant parameter. Här ligger resultatet fortsatt relativt lågt och det syns ingen ökning i årets undersökning. Framöver kan det skönjas en förändring då flera VA-organisationer planerar för både monoförbränning och pyrolys av avloppsslam, något som kan ge förutsättningar för att förbättra denna parameter. Ett viktigt spår för Svenskt Vatten och medlemmarna är fortsatt att bra slam ska återföras direkt till produktiv mark och ett aktivt uppströmsarbete med REVAQ-certifiering är en förutsättning för det. Tillsammans med medlemmarna deltar Svenskt Vatten i olika samarbeten för att få fram mer kunskap om slambiol från pyrolys av avloppsslam, återvinning av fosfor från aska samt av kväve från avloppsvatten.

Sedan förra årets hållbarhetsindex har Svenskt Vatten gett ut en uppdaterad investeringsrapport. Rapporten visar på ett årligt nationellt behov av investeringar i VA-infrastruktur motsvarande 31 miljarder kr i 2022 års penningvärde. I den senaste drifrapporten framgick att under 2022 hade VA-verksamheterna investerat mer pengar än tidigare, men samtidigt har förnysetakten för vatten- respektive spillvattenledningsnät gått ner jämfört med tidigare år. Det speglar tydligt den prisuppgång som skett sedan investeringsrapportens publicering.

Årets undersökning visar på att många kommuner har kompetens att genomföra investeringar, såsom projektledning, projektering etcetera men att skala upp

verksamheten är svårt. Hela 48 % svarar att det är svårt eller mycket svårt att rekrytera personalgrupper som är avgörande för att klara VA-försörjningen på kort och lång sikt, medan endast 6 % svarar nej på samma fråga.

Svenskt Vattens taxeundersökning visar på att allt fler kommuner höjer sina VA-taxor vilket bör innebära att de ekonomiska resurserna är större. Det innebär också att behovet av att skapa organisatorisk kapacitet i VA-verksamheterna blir allt mer viktigt när det nu avsätts mer resurser i form av pengar. Omvärldens krav och behov gör att det behövs fler specialkompetenser samtidigt som den låga förnysetakten, kombinerat med hög tillväxt i många kommuner, kräver ökade personalresurser inom många områden för att kunna genomföra de nödvändiga investeringarna.

Inledning

Totalt omfattar årets undersökning 61 procent av antalet kommuner motsvarande 82 procent av Sveriges befolkning.

Deltagande kommuner visar goda resultat för frågor knutna till drift, men betydligt sämre resultat i frågor knutna till verksamhetens långsiktiga hållbarhet som exempelvis plan och beredskap för nödvändiga investeringar.

Likt tidigare år visar Hållbarhetsindex resultat att en stor utmaning för VA-organisationerna är att upprätthålla och förbättra VA-anläggningarnas status. I ett stort antal kommuner anses behovet av reinvestering och nyinvestering vara stort. Samtidigt saknas framtagna finansieringsplaner. För att Sveriges VA-system ska kunna uppgraderas och säkras till en långsiktigt hållbar nivå krävs kraftfullare VA-organisationer som kan ta fram långsiktiga planer och genomföra nödvändiga investeringar.

Klimatutmaningen är en av vår tids största utmaningar. Klimatanpassning av samhället är en högaktuell och viktig fråga. Trots detta svarar drygt 30 procent av kommunerna i Hållbarhetsindex att de inte har utrett potentiellt sårbara områden vad gäller risk för översvämningar vid regn eller höga vattennivåer. Det är av stor vikt att kommunernas sårbarhet utreds och att det finns en tydlig strategi för de eventuella åtgärder som bedöms vara nödvändiga.

Hållbarhetsindex kompletterades 2021 med tre frågor avseende VA-verksamhetens klimatavtryck. Årets svar visar att ca 80 procent av VA-organisationerna arbetar aktivt med åtgärder för att eftersträva ett minskat klimatavtryck från verksamheten. I dagsläget arbetar ca fyrtio VA-organisationer med klimatberäkningar för uppföljning av verksamhetens växthusgasutsläpp. Ytterligare ett sjuttioal planerar att komma igång i närtid. Detta är något som Svenskt Vatten ser positivt på och har för avsikt att stötta under kommande år.

Innehåll

Slutsatser.....	2
Inledning.....	4
1 Om Hållbarhetsindex	6
1.1 Introduktion till Hållbarhetsindex.....	6
2 Resultat	8
2.1 Deltagande kommuner	8
2.2 Övergripande resultat.....	9
2.3 Hållbara tjänster för brukare	10
2.4 Miljömässig hållbarhet.....	13
2.5 Hållbara resurser	15
2.6 Klimatavtryck.....	16
 Bilaga 1 – Bortfall och felkällor vid tolkning av det nationella resultatet	 19

1 Om Hållbarhetsindex

Med en nästintill osynlig infrastruktur får nära 90 procent av Sveriges befolkning dricksvatten levererat och avloppsvatten renat dygnet runt året om genom de kommunala vatten- och avloppstjänsterna. De kommunala vattentjänsterna är en viktig del av ryggraden för samhällsinstitutioner så som sjukhus, skolor, myndigheter och näringsliv.

Det faktum att VA-organisationernas arbete är av betydande vikt för samhällets hållbara utveckling blir än mer tydlig om verksamheten kopplas till FN:s Agenda 2030. Vatten är direkt eller indirekt en central fråga i många av FN:s 17 hållbarhetsmål. Först och främst är FN:s hållbarhetsmål 6, *Rent vatten och sanitet för alla*, direkt kopplat till och belyser VA-organisationernas uppdrag och arbete. Hållbarhetsmålet innefattar åtta delmål vars indikatorer tillsammans syftar till att säkerställa tillgången till och en hållbar förvaltning av vatten och sanitet för alla. VA-organisationernas uppdrag har även en direkt eller indirekt koppling till många av FN:s resterande 16 hållbarhetsmål.

För att kunna säkerställa och utveckla VA-organisationernas kapacitet att möta framtidens utmaningar är det viktigt att analysera och förbättra verksamhetens hållbarhet på både kort och lång sikt. Svenskt Vattens Hållbarhetsindex är utvecklat för det syftet.

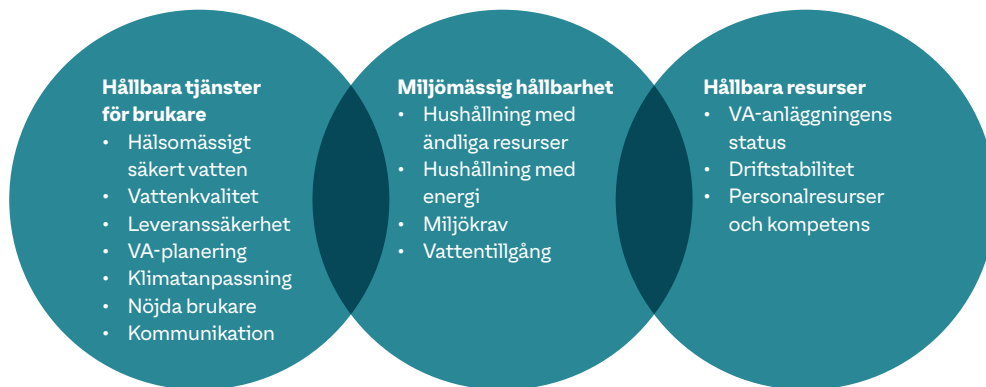
1.1 Introduktion till Hållbarhetsindex

Hållbarhetsindex är en årlig undersökning som syftar till att lyfta det långsiktiga och strategiska perspektivet för VA-verksamheten. Det är dessutom ett verktyg som ger stöd i aktuella frågor kring investering, planering, prioriteringar och taxa som verksamhetsansvariga och förtroendevalda har att ta ställning till. Hållbarhetsindex är därutöver även ett viktigt verktyg i nationella analyser av tillståndet i VA-Sverige. Nationellt kan verktyget underlätta identifiering av och kommunikation kring utmaningar och behov inom branschen samt utgöra grund för diskussioner kring krav och riktlinjer från myndigheter.

Hållbarhetsindex utgår från Bruntlandkommissionens definition av hållbar utveckling där tre dimensioner, social-, ekologisk- och ekonomisk hållbarhet, stöder och samspelar med varandra.¹ Tillämpat för VA-verksamheten har dimensionerna översatts

¹ Bruntlandkommissionens definition av hållbar utveckling: "Hållbar utveckling är en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter till att tillfredsställa sina behov". En hållbar utveckling bygger på tre dimensioner: det sociala, miljön och ekonomin. Begreppet lanserades i rapport *Vår gemensamma framtid* framtagen av FN:s världskommission för miljö och utveckling år 1987.

till tre kategorier *Hållbara tjänster för brukare*, *Miljömässig hållbarhet* och *Hållbara resurser*. Hållbarhetsindex utgår från 14 parametrar kopplat till dessa tre kategorier, se figur 1. För respektive parameter finns det i sin tur ett antal underliggande frågor.

Figur 1

De tre grundpelarna i Hållbarhetsindex med underliggande parametrar.

Utifrån frågornas resultat görs en sammanfattande värdering där varje parameter färgmarkeras med grönt (bra), gult (bör ses över) eller rött (måste åtgärdas). Detta syftar till att ge kommunerna en bra överblick av verksamhetens starka och svaga sidor. Vid analys av resultatet på frågenivå kan de åtgärder som krävs för att förbättra en viss parameters resultat kartläggas. För detaljerad information kring Hållbarhetsindex konstruktion hänvisas till dokument *Hållbarhetsindex för kommunernas VA-verksamhet*.²

1.1.1 Hållbarhetsindex som stöd för verksamhetsutveckling

Genom Hållbarhetsindex kan kommuner och VA-organisationer aktivt använda resultatet som löpande stöd under verksamhetsåret. Deltagande kommuner rekommenderas att via VASS (Svenskt Vattens statistiksystem) ladda ned den egna resultatrapporten samt en kommun- och planeringsrapport som underlag för analys och jämförelse.

Med hjälp av den nationella analysen och de rapporter som finns i VASS kan Hållbarhetsindex användas som verksamhetsutvecklingsstöd för att:

- Underlätta och ge underlag för diskussioner mellan verksamhetsansvariga och politiska beslutsfattare.
- Användas som underlag vid översyn av investeringsbehov, långsiktig ekonomisk planering och taxa.
- Uppmärksamma långsiktig hållbarhet inom VA genom att underlätta uppföljning av planering och genomförda åtgärder på kort, medellång och lång sikt.
- Utgöra underlag till strategiska dokument såsom regional vattenförsörjningsplan och VA-planering samt vid uppföljning av antagna mål.
- Analysera gemensamma styrkor och svagheter och för att hitta potentiella samverkansmöjligheter med grannkommuner eller andra VA-organisationer.
- Identifiera rekryteringsbehov.

² Svenskt Vatten, *Hållbarhetsindex för kommunernas VA-verksamhet – Beskrivning av verktygets syfte och konstruktion inför undersökningen 2020*, 2020-07-02

2 Resultat

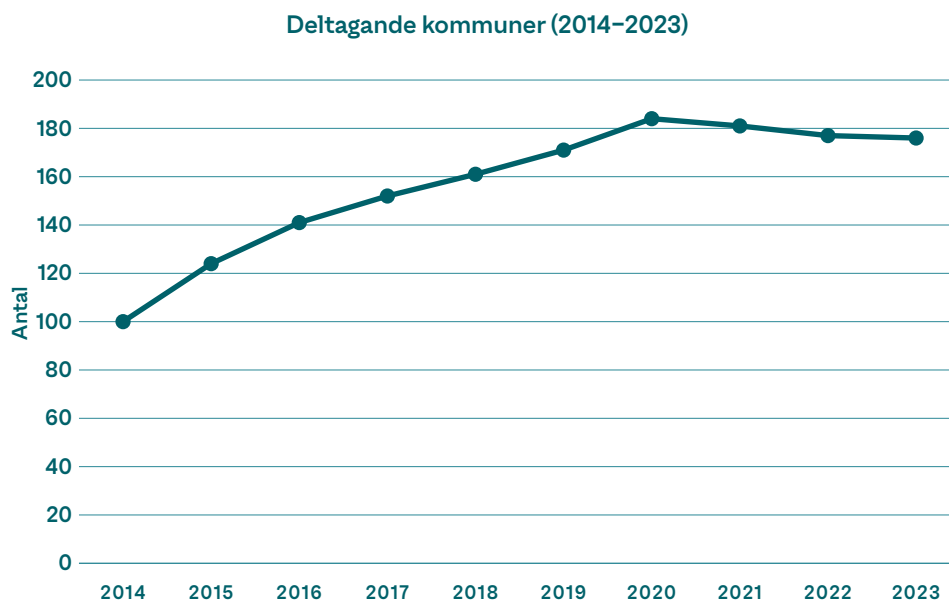
I avsnitt 2.1–2.5 presenteras och kommenteras det nationella resultatet för Hållbarhetsindex 2023. Resultatet presenteras med en sammanvägd bedömning grön (bra), gul (bör ses över) och röd (måste åtgärdas) för respektive parameter. För varje parameter presenteras även relevanta delmål inom Agenda 2030 i en ansats till att tydliggöra kopplingen mellan VA-verksamhetens arbete och de globala hållbarhetsmålen.

Sveriges VA-organisationer har höga ambitioner och högt ställda krav på sina tjänster. Det gäller både kvalitet och miljöprestanda i dagsläget och att det ska finnas strategier och åtgärdsplaner på plats för att säkerställa hållbarheten på sikt. Kravnivåerna för att bli grön eller till och med gul på en parameter i Hållbarhetsindex speglar denna höga krav- och ambitionsnivå. Eftersom Hållbarhetsindex ska användas som ett verktyg för det kontinuerliga förbättringsarbetet på flera års sikt motsvarar kravet för grönt inte heller alltid var det är nödvändigt att verksamheten befinner sig idag, utan var kommunerna bör vara om 5–10 år. Det är också av vikt att lyfta fram att kommunernas storlek, yta och geografiska förutsättningar kan medföra olika svårighet att uppnå grön bedömning på Hållbarhetsindex parametrar.

Nytt för 2021 var att Hållbarhetsindex kompletterades med tre frågor avseende VA-verksamhetens klimatavtryck. Frågorna är ställda på övergripande nivå och ingen värdering av resultatet har gjorts i årets undersökning. Svenskt Vattens ambition är att frågorna på sikt ska kunna utvecklas och på lämpligt sätt integreras i värderingen av Hållbarhetsindex. Resultatet presenteras i avsnitt 2.6.

2.1 Deltagande kommuner

Hållbarhetsindex genomfördes första gången 2014 med 97 deltagande kommuner. 2022 deltog 177 kommuner och i årets undersökning 176 kommuner, se figur 2.

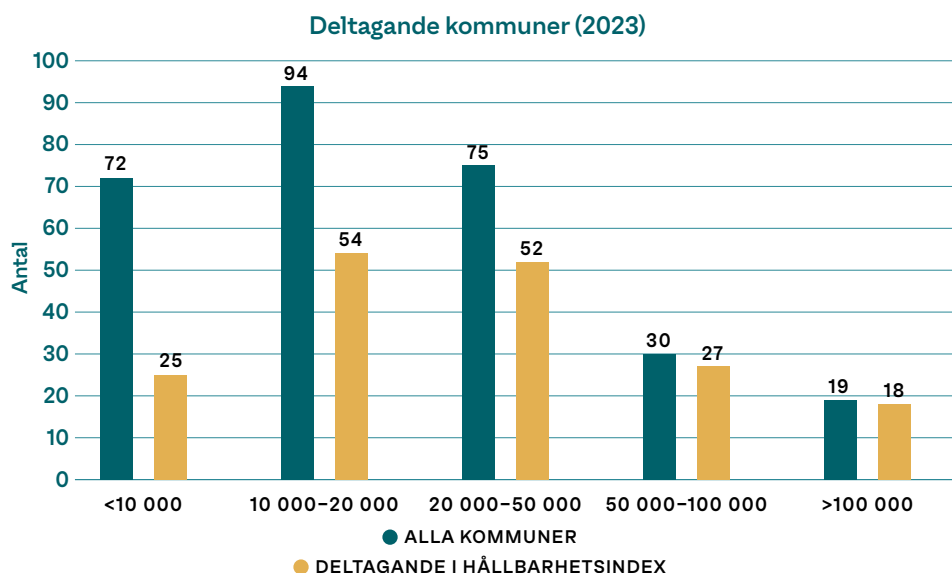

Figur 2

Antalet kommuner som deltagit i Hållbarhetsindex (2014–2023).

3 Kvarnström E., Arnell M., Sörelius H. och Klingberg J. (2021). *Hållbarhetsindex och FN:s hållbarhetsmål. Förslag på vägar framåt för den svenska VA-branschen*. SVU-rapport 2021-23. Stockholm, Svenskt Vatten.

Samtliga kommuner, oavsett hur verksamheten för vatten- och avloppstjänster drivs, kan delta i undersökningen. I årets undersökning fördelade sig de deltagande kommunerna på kommunstorlek enligt figur 3. Totalt omfattar undersökningen 61 procent av antalet kommuner och 82 procent av Sveriges befolkning.

Figur 3

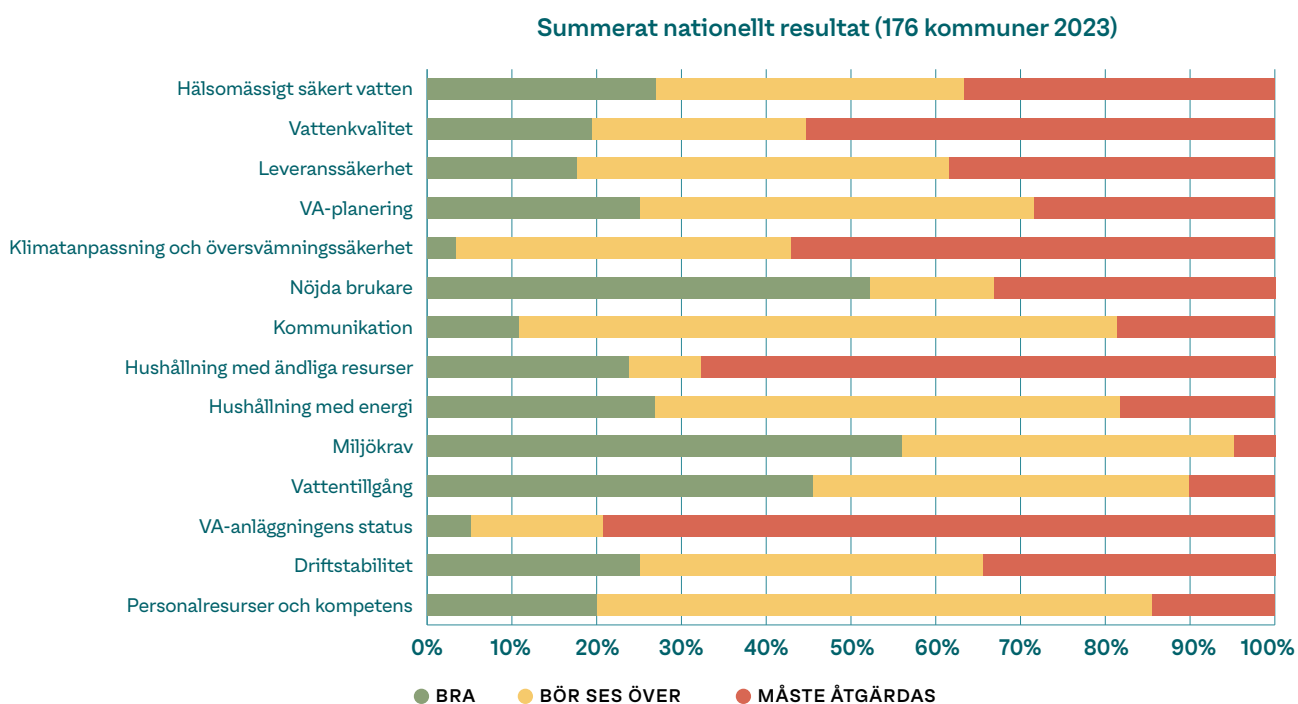
Storleksmässig fördelning av deltagande kommuner i Hållbarhetsindex (2023).

Det samlade resultatet ger, även om större kommuner är något överrepresenterade, en god bild av läget nationellt. Antal kommuner som deltar inom varje kommungrupp är tämligen stabilt och fördelningen i årets undersökning är nästan identisk med hur det såg ut 2022. Analys av bortfall och felkällor vid tolkning av det nationella resultatet redogörs för i bilaga 1.

Figur 4

Summerat nationellt resultat för Hållbarhetsindex (2023). Grön=bra, Gul=bör ses över, Röd=måste åtgärdas.

2.2 Övergripande resultat

Årets resultat visar, liksom tidigare års undersökningar, att VA-organisationerna överlag har god operativ förmåga att leverera vattentjänster med hög kvalitet, leveranssäkerhet och kundnöjdhet på kort sikt. I många fall orsakas röd bedömning för Hållbarhetsindex parametrar av avsaknaden av långsiktig planering.

Som framgår av sammanställningen i figur 4 är den största utmaningen för VA-organisationerna fortsatt att upprätthålla och förbättra VA-anläggningarnas status. I ett stort antal kommuner anses behovet av reinvestering och nyinvestering vara stort. Samtidigt saknas framtagna finansieringsplaner. I år syns ingen förbättring av resultatet vad gäller nyttjandegrad vid vattenverk, en viktig delfråga för parametern *Leveranssäkerhet*. En femtedel av kommunerna som svarat uppger att nyttjandegrad är högre än 90 procent (vid maxtillfälle) i det mest utsatta vattenverket som försörjer mer än 20 procent av kunderna. Utifrån Hållbarhetsindex bedömning är detta något som ständigt behöver ses över för att säkra kapacitet och leveranssäkerhet. Detta i kombination med Sveriges förväntade befolkningsökning kommande år gör det nödvändigt att planeringen av reinvesteringar och nyinvesteringar prioriteras.

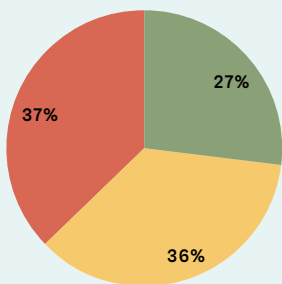
Klimatanpassning är en drivkraft som i Svenskt Vattens rapport *Investeringsbehov och framtida kostnader för kommunalt vatten och avlopp* har bedömts leda till stora investeringsbehov under kommande år.⁴ Hållbarhetsindex parameter *Klimat-anpassning och översvämningssäkerhet* beskriver samhällets sårbarhet när det gäller översvämningar vid regn eller höga vattennivåer. Det gäller att ha beredskap och att inte skapa nya sårbara områden. I dagsläget svarar 35 procent av kommunerna i Hållbarhetsindex att de inte har utrett potentiellt sårbara områden vad gäller risk för översvämningar vid regn eller höga vattennivåer. Även om behovet av klimatanpassningsåtgärder, och därmed strategier för detta, är större i storstäder och tätorter är klimatförändringar något som påverkar alla kommuner. På olika sätt och i varierande grad. Det är därför av stor vikt att kommunernas sårbarhet utreds och att det finns en tydlig strategi för de eventuella åtgärder som bedöms vara nödvändiga.

I avsnitt 2.3–2.5 presenteras det sammanställda resultatet i figur 4 på parameternivå. I enlighet med Hållbarhetsindex koppling till Bruntlandkommissionens definition av hållbar utveckling, beskriven i avsnitt 1.1, är parametrarna uppdelade i kategorier *Hållbara tjänster för brukare*, *Miljömässig hållbarhet* och *Hållbara resurser*.

2.3 Hållbara tjänster för brukare

Parametrar i kategori *Hållbara tjänster för brukare* undersöker dricksvattenförsörjningen avseende vattenkvalitet och leverans, VA-anläggningarnas säkerhet och kapacitet på kort och lång sikt samt kommunikation med brukarna.

⁴ Svenskt Vatten, *Investeringsbehov och framtida kostnader för kommunalt vatten och avlopp – en analys av investeringsbehov 2022-2040*, Rapport maj 2023

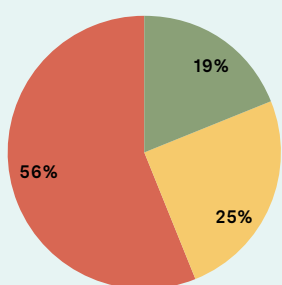
Hälsomässigt säkert vatten

Hälsomässigt säkert vatten avser den mikrobiologiska statusen. Det vill säga riskerna för akuta sjukdomsfall via dricksvattnet. *Hälsomässigt säkert vatten* bedöms dels utifrån kraven som ställs i dricksvattenföreskrifter, dels utifrån hur dokumentation av vattenverkens mikrobiologiska barriärer uppfylls.

Kommentar till resultatet: Likt tidigare år beror röd bedömning nästan uteslutande på avsaknad av genomförd mikrobiologisk barriäranalys (MBA). Det syns ingen trend för att den procentuella andelen som genomför MBA ökar. Det är viktigt att poängtera att avsaknad av MBA inte innebär att vattnet inte är hälsomässigt säkert. Dock är det en riskvärdering som bör göras för att långsiktigt trygga den vattenkvalitet som finns idag. Svenskt Vattens publikation P112, *Introduktion till Mikrobiologisk BarriärAnalys, MBA*⁵, beskriver hela processen för genomförande av MBA och kan fungera som ett bra stöd.

6.1 Säkert dricksvatten för alla

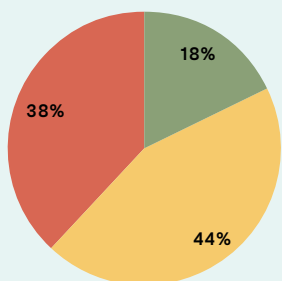
Vattenkvalitet

Parametern bedömer både den faktiska vattenkvaliteten som mäts genom provtagning och den upplevda vattenkvaliteten som mäts genom registrering av klagomål.

Kommentar till resultatet: Röd bedömning ges med anledning av att det är för många prov bedömda tjänliga med anmärkning och att en del prover inte följs upp med åtgärd planerad. Det finns även klagomål som inte följs upp på ett systematiskt sätt. Årets resultat visar en liten försämring mot 2022 års resultat. Fortsatt fokus på uppföljning av otjänliga prov samt förbättrade arbetssätt för uppföljning och registrering av kundklagomål är viktigt för att förbättra parameterens resultat.

6.1 Säkert dricksvatten för alla

Leveranssäkerhet

Parametern bedömer VA-verksamhetens förmåga att leverera vatten med låg risk för avbrott. Det är främst förmågan att kunna leverera dricksvatten även när försörjningssystemet drabbas av oförutsedda händelser samt den långsiktiga säkerheten att kunna leverera vatten om behoven förändras som bedöms.

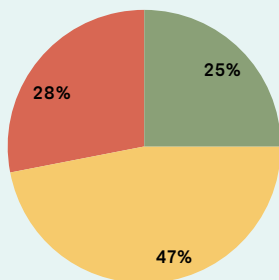
Kommentar till resultatet: Likt tidigare år bedöms näst intill samtliga kommuner vara gröna vad det gäller leveransavbrott, en viktig del inom parametern *Leveranssäkerhet*. Den samlade trenden mellan år 2014–2022 har varit att parametern blivit mindre och mindre röd. Dock visade 2022 års resultat på en något större andel röd bedömning jämfört med 2021. Detta berodde främst på att frågan om reservkraft tagits bort av säkerhetsskäl, men värderingen behållits. I år har värderingen korrigerats med resultatet att rött nästan halverats till förmån för gult resultat. En femtedel svarande har i år uppgett att utnyttjandegraden är högre än 90 % (vid maxtillfälle) i det mest utsatta verket som försörjer >20 % av brukarna, vilket är ungefär samma som för 2022.

6.1 Säkert dricksvatten för alla

6.4 Effektivisera vattenanvändning och säker vattenförsörjning

5 Svenskt Vatten, *Introduktion till Mikrobiologisk BarriärAnalys, MBA*, Publikation P112, Juni 2015

VA-planering

VA-planering avser verksamhetens långsiktiga beredskap för att möta framtiden: ökade eller ändrade krav, befolkningstillväxt, anslutning av nya områden samt utökning av verksamhetsområdet.

Kommentar till resultatet: Resultatet visar att ett 20-tal kommuner har förbättrat sig när det gäller innehåll i VA-planen. Som helhet har parametern fått ett förbättrat resultat jämfört med 2022. Men det kan konstateras att fortsatt viktigt arbete kvarstår vad gäller att ta fram/förbättra/förankra VA-planer, regionala försörjningsplaner, dagvattenstrategier och strategier för enskilt VA inom många kommuner.

6.1 Säkert dricksvatten för alla

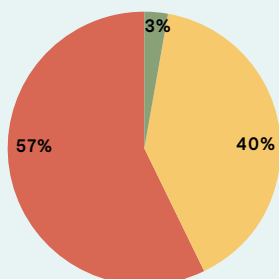
6.2 Säkra tillgången till sanitet, hygien och toaletter för alla

6.4 Effektivisera vattenanvändning och säker vattenförsörjning

6.5 Integrerad förvaltning av vattenresurser

13.2 Integrera åtgärder mot klimatförändringar i politik och planering

Klimatanpassning och översvämningssäkerhet

Denna parameter belyser översiktligt kommunens status och arbete för att säkra framtiden vad gäller klimatanpassning.

Kommentar till resultatet: Grön bedömning kräver såväl en sårbarhetsanalys med handlingsplan, strategi för översvämningssäkring vid nybyggnation/ombyggnation och en maxgräns för källaröversvämningar. Röd andel är fortsatt hög, 57 %. I dagsläget svarar drygt 35 procent av kommunerna att de inte har utrett potentiellt sårbara områden vad gäller risk för översvämningar vid regn eller höga vattennivåer. Klimatanpassningsfrågan är högst aktuell och det är av stor vikt att kommunernas sårbarhet utreds samt att det finns en tydlig strategi för översvämningssäkring vid nybyggnation/ombyggnation.

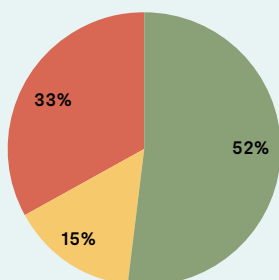
11.5 Mildra de negativa effekterna av naturkatastrofer

11.b Implementera strategier för inkludering, resurseffektivitet och katastrofriskreducering

13.1 Stärk motståndskraften mot och anpassningsförmågan till klimatrelaterade katastrofer

13.2 Integrera åtgärder mot klimatförändringar i politik och planering

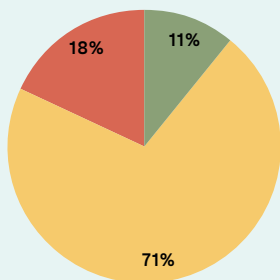
Nöjda brukare

Att använda brukarna/kundernas återkoppling på levererade vattentjänster i det systematiska förbättringsarbetet ses som en del av en hållbar VA-verksamhet.

Kommentar till resultatet: Denna parameter har återkommande varit en av branschens starka sidor. Även om resultatet är fortsatt högt för majoriteten av kommuner har en negativ trend kunnat urskiljas sedan 2016. Viktigt att poängtera är att ett försämrat resultat inte per automatik innebär försämrad kundnöjdhet, däremot finns utrymme för förbättring avseende uppföljningen. I nuläget genomför knappt tre fjärdedelar av kommunerna kundundersökningar och använder dessa för att förbättra verksamheten. En dryg fjärdedel av kommunerna gör inga kundundersökningar.

12.8 Öka allmänhetens kunskap om hållbara livsstilar

Kommunikation

En fungerande VA-verksamhet kräver en plan för hur kommunikation med kunder, politiker och andra förvaltningar/myndigheter ska ske vid uppkomst av driftstörningar eller krissituationer.

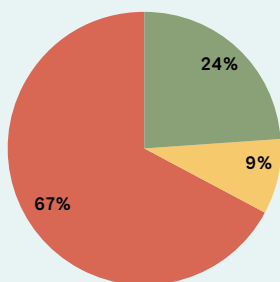
Kommentar till resultatet: Majoriteten av kommunerna bedömer att de kommunicerar driftstörningar och annan viktig information effektivt till sina kunder. I år är det färre kommuner, 15 %, som saknar en kommunikationsplan att använda i krissituationer. Drygt 40 % uppger att de inte har en fungerande intern kommunikation om fast och mobil telefoni slås ut, men det är ändå en förbättring sedan 2022.

- 11.5 Mildra de negativa effekterna av naturkatastrofer
- 11.b Implementera strategier för inkludering, resurseffektivitet och katastrofriskreducering

2.4 Miljömässig hållbarhet

Parametrar i kategori *Miljömässig hållbarhet* fokuserar dels på hur VA-verksamheten hanterar utgående flöden från avloppsverk och den energi som behövs för att driva hela VA-verksamheten, dels huruvida verksamheten uppfyller samhällets miljökrav.

Hushållning med ändliga resurser

Parametern värderar hur stor andel av fosfor från avloppsreningsverk som går till produktiv mark, hur denna används och om ett systematiskt uppströmsarbete genomförs.

Kommentar till resultatet: Andelen grön bedömning är stabil från år till år. Andelen röd bedömning är fortsatt hög och visar ingen förbättring. Cirka 40 % av kommunerna klarar >60 % återföring av fosfor samt har ett bra uppströmsarbete. Röd bedömning beror till stor del på avsaknad av systematiskt uppströmsarbete och att certifieringssystemet Revaq inte följs. Större kommuner klarar sig bättre på samtliga delar. När det gäller återföring av fosfor så är det viktiga hur stor andel fosfor som nyttjas miljöriktigt och inte primärt antalet kommuner som uppfyller kraven.

- 2.4 Hållbar livsmedelsproduktion och motståndskraftiga jordbruksmetoder

- 3.9 Minska antalet sjukdoms- och dödsfall till följd av skadliga kemikalier och föroreningar

- 6.3 Förbättra vattenkvalitet och avloppsrening samt öka återanvändning

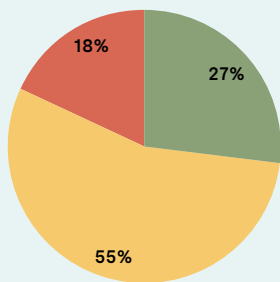
- 11.6 Minska städernas miljöpåverkan
- 11.a Främja nationell och regional utvecklingsplanering

- 12.2 Hållbar förvaltning och användning av naturresurser
- 12.4 Ansvarsfull hantering av kemikalier och avfall
- 12.5 Minska mängden avfall markant

- 15.1 Bevara, restaurera och säkerställa hållbart nyttjande av ekosystem på land och i sötvatten

Hushållning med energi

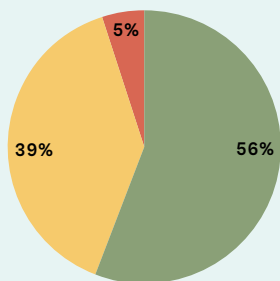
Eftersom VA-verksamheten både använder och producerar energi mäter denna parameter dels elenergianvändning, dels produktionen av biogas från slam och externt organiskt avfall i avloppsreningsverken.

Kommentar till resultatet: Resultatet visar ingen förändring jämfört med 2022. Grön bedömning betyder att kommunerna har en rimlig energianvändning och att energi återvinns från slammet genom biogasproduktion. Drygt hälften av kommunerna klarar Hållbarhetsindex uppsatta mål för energieffektivitet. Den stora andelen gul/röd bedömning beror framförallt på avsaknad av energiåtervinning från slammet. Större kommuner klarar sig bättre, särskilt vad gäller biogasproduktion från slammet. Om kommuner med relativt liten befolkning och stort avstånd till annan kommun med biogashantering ska kunna bli gula eller gröna på denna parameter kommer förmodligen teknikutveckling och/eller ekonomiska incitament att behövas.

7.2 Öka andelen förnybar energi i världen

7.3 Fördubbla ökningen av energieffektivitet

Miljökrav

Denna parameter tar dels hänsyn till att nödvändiga tillstånd och anmälningar till miljönämnd är på plats, dels till miljöaspekter kopplat till bräddning.

Kommentar till resultatet: Resultatet är i stort sett identiskt med resultatet 2022. Detta är den parameter i Hållbarhetsindex som även i år, 2023, har bedömts med bäst resultat. I stort sett 60 % av kommunerna uppfyller tillsynsmyndigheternas miljökrav och Hållbarhetsindex övriga kriterier på ett tillfredsställande sätt. Övriga faller huvudsakligen på kriterier för hanteringen av dagvatten från förorenade ytor, bräddning till övergödda recipienter samt bräddning till vattentäkt.

3.9 Minska antalet sjukdoms- och dödsfall till följd av skadliga kemikalier och föroreningar

6.2 Säkra tillgången till sanitet, hygien och toaletter för alla

6.3 Förbättra vattenkvalitet och avloppsrening samt öka återanvändning

6.6 Skydda och återställ vattenrelaterade ekosystem

11.6 Minska städernas miljöpåverkan

12.4 Ansvarsfull hantering av kemikalier och avfall

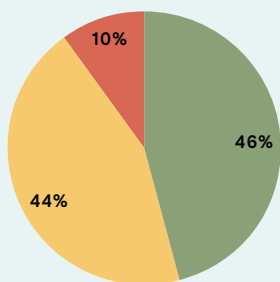

14.1 Minska föroreningarna i haven

14.2 Skydda och återställ ekosystem

15.1 Bevara, restaurera och säkerställ hållbart nyttjande av ekosystem på land och i sötvatten

Vattentillgång

Denna parameter fokuserar på om det finns en regional vattenförsörjningsplan, tillfredsställande vattentillgång samt fastställt vattenskyddsområde för kommunens vattentäkter.

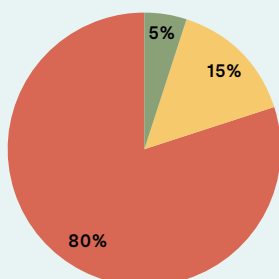
Kommentar till resultatet: Tillfredsställande vattentillgång bedöms finnas i nästan 50 % av kommunerna. Det vill säga att det finns långsiktig tillgång till dricksvatten samt att vattentäkter skyddas. Dessutom sker regionalt samarbete. Övriga saknar regionalt samarbete och även skyddsområde för vattentäkterna i olika hög grad.

6.4 Effektivisera vattenanvändning och säker vattenförsörjning

2.5 Hållbara resurser

Parametrar tillhörande kategori *Hållbara resurser* bedömer huruvida VA-verksamheten har anläggningstillgångar av hållbar standard och kapacitet, en god driftstabilitet samt resurser i form av kompetens och personal för att säkra sitt uppdrag.

Anläggningens status

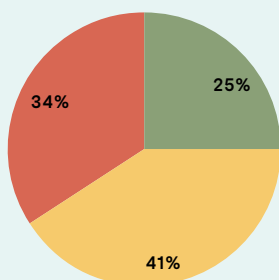
Parametern syftar till att ta ett större grepp kring VA-anläggningens status. Omfattar både ekonomisk framförhållning, investeringsbehov samt status och förnyelsetakt för ledningsnätet.

Kommentar till resultatet: Parametern visar återkommande att färre än 10 % av kommunerna kan anses ha en tillfredsställande status på anläggningarna. Årets resultat är i stort sett identiskt med resultatet 2022, men en viss försämring har skett. Knappt tre fjärdedelar av kommunerna anger att de har ett stort eller mycket stort reinvesteringssbehov i vattenverk och avloppsreningsverk. Trots detta är det bara en femtedel av kommunerna som anger att det finns en 10-årsplan för att finansiera förnyelsen. Förnyelsetakten för ledningsnäten är i allmänhet för låg, knappt en fjärdedel av kommunerna når upp till Hållbarhetsindex rekommenderade nivå. Om statusen inte förbättras över tid måste det ses som att VA-anläggningarna på sikt förbrukas utan att ersättas eller förnyas.

9.1 Skapa hållbara, motståndskraftiga och inkluderande infrastrukturer

9.4 Uppgradera all industri och infrastruktur för ökad hållbarhet

Driftstabilitet

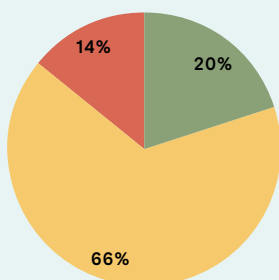
Parametern handlar om att kunna leverera vattentjänsterna dagligen, men även att ha beredskap för att hantera situationer då vattentjänsterna inte kan levereras.

Kommentar till resultatet: Som helhet visar inte resultatet på någon tydlig förbättring/försämring jämfört med 2022. Grön andel har minskat något. Cirka hälften av kommunerna visar på god förmåga att kunna hantera oväntade händelser. Röd bedömning ges främst med anledning av att verksamhetens krisorganisation inte tränas regelbundet eller att vissa pumpstationer bräddar/nödavleder till badvatten, vattentäkt eller känslig recipient alternativt saknar driftinstruktion, larm eller reservkraft.

11.5 Mildra de negativa effekterna av naturkatastrofer

11.b Implementera strategier för inkludering, resurseffektivitet och katastrofriskreducering

Personalresurser och kompetens

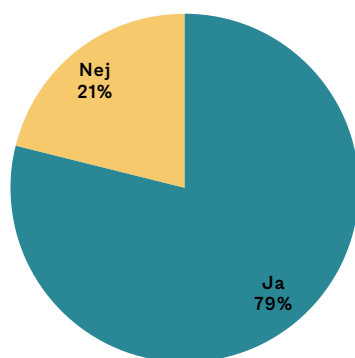
Parametern fokuserar på om tillgång på kompetent personal för all verksamhet finns samt hur möjligheten till rekrytering ser ut.

Kommentar till resultatet: Utfallet är att 20 % av kommunerna upplever bra kontroll över både personalresurser och kompetens medan 14 % upplever att både kompetens och kapacitet saknas. Återstående 66 % ser svårigheter inom vissa delar av kompetensförsörjningen. Vid analys av parametrarnas enskilda frågor kan urskiljas att cirka hälften av kommunerna anser sig ha en bra situation bortsett från svårigheter att rekrytera personalgrupper som rör beställarroll, bygglidare samt nyckelpersoner för verksamheten. Detta är något som i stort sett alla organisationer upplever svårighet med. Resultatet visar på tydliga positiva effekter av samverkan.

2.6 Klimatavtryck

Klimatutmaningen är en av vår tids största utmaningar. Riksdagen har beslutat om ett klimatpolitiskt ramverk som innebär att utsläppen av växthusgaser ska nå netto-noll senast år 2045. För att uppnå Sveriges miljömål är det viktigt att VA-sektorn, likväl som andra sektorer, är med och arbetar för ett minskat klimatavtryck. I 2021-års undersökning kompletterades Hållbarhetsindex med tre frågor avseende VA-verksamhetens klimatavtryck. Frågorna syftar till att ge en översikt av hur stor andel av VA-organisationerna som är medvetna om den egna verksamhetens klimatpåverkan samt i vilken utsträckning arbete för att nå ett minskat avtryck sker.

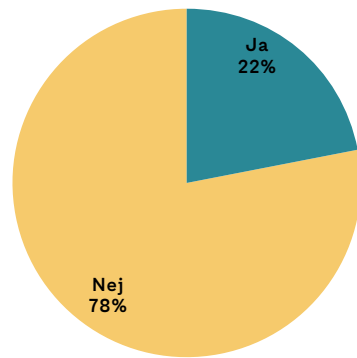
En av frågorna som ställts i Hållbarhetsindex handlar om huruvida det sker ett aktivt arbete med åtgärder för att eftersträva ett minskat klimatavtryck från verksamheten. Som kan ses i figur 5 svarade 79 procent av organisationerna att så är fallet.

Figur 5

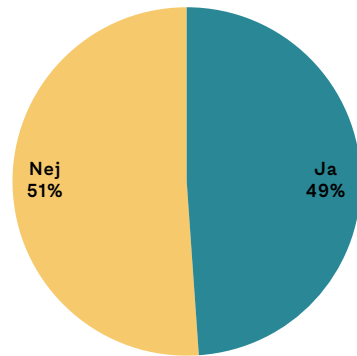
Arbetar ni aktivt med åtgärder för att eftersträva ett minskat klimatavtryck? (173 svarande 2023)

En viktig del i arbetet för minskade växthusgasutsläpp är att skapa förståelse för varifrån utsläppen kommer samt beräkna hur stora de är. Ett effektivt sätt att göra detta är att arbeta med klimatberäkningar. I Hållbarhetsindex uppgav 22 procent av VA-organisationerna att de genomför klimatberäkningar och följer upp verksamhetens klimatavtryck på ett systematiskt sätt. Av de som ännu inte gör detta svarade 49 procent att det finns planer på att börja beräkna verksamhetens klimatpåverkan inom kort. Se figur 6 och 7.

Figur 6

Beräknar ni och följer upp er verksamhets klimatavtryck på ett systematiskt sätt i nuläget? (175 svarande 2023)

Figur 7

Om nej: Planerar ni att börja beräkna ert klimatavtryck? (138 svarande 2023)

Att arbeta med klimatberäkningar ger underlag i form av konkreta siffror som kan underlätta att göra rätt prioriteringar och sätta in effektiva förbättringsåtgärder och mål. Det är därmed positivt att se att flera VA-organisationer planerar att komma igång med klimatberäkningar.

För att driva utvecklingen mot ett minskat klimatavtryck i VA-branschen har Svenskt Vatten under 2022 inlett initiativet ”Klimatneutral VA-bransch”. Som del av arbetet utvecklas ett branschgemensamt klimatberäkningsverktyg där väsentlig klimatpåverkan från VA-anläggningarnas drift ska kunna beräknas. Syftet med beräkningsverktyget är att sänka tröskeln för att komma igång med klimatberäkningar. Det syftar även till att underlätta samarbete, jämförelse och benchmark. Mer information om initiativet finns på Svenskt Vattens hemsida.⁶

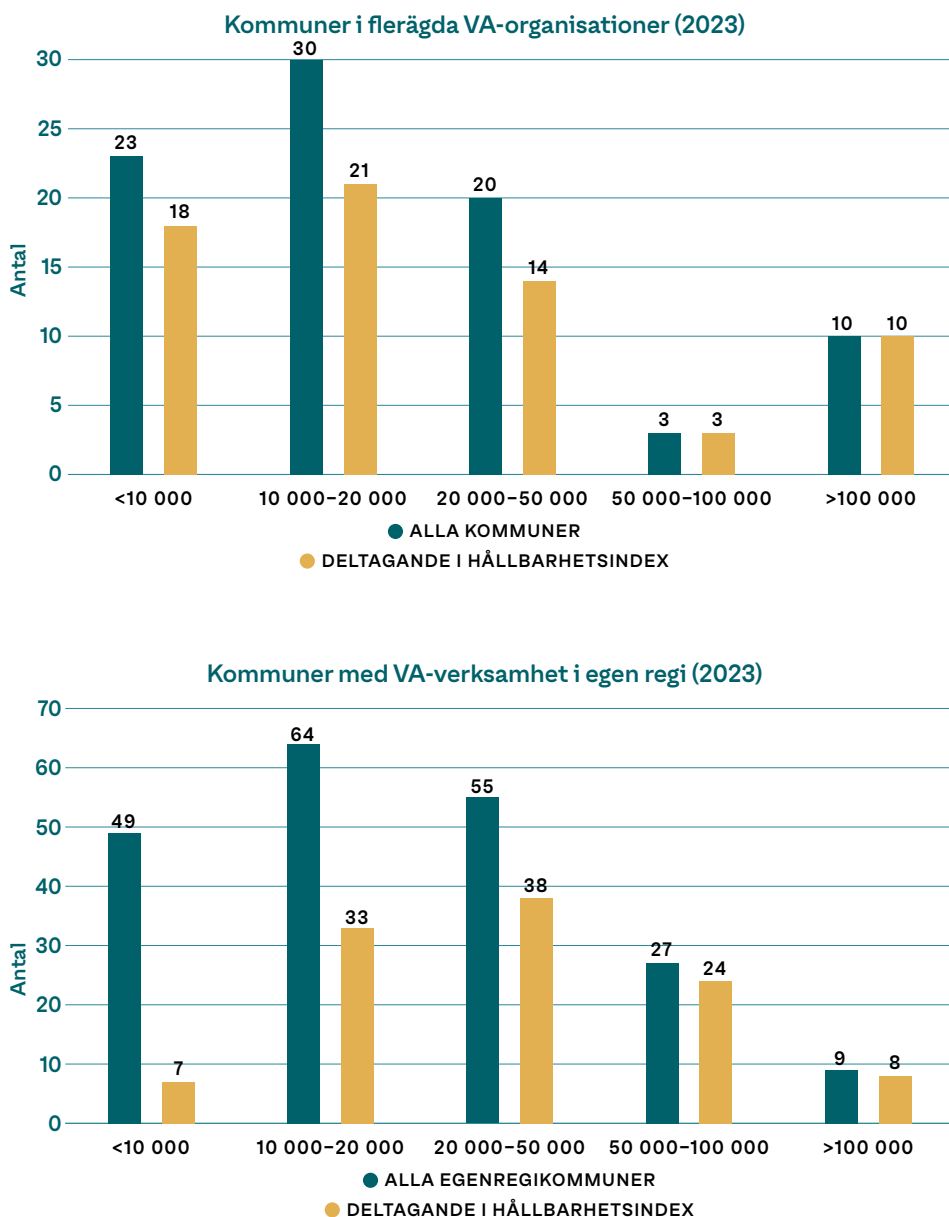
⁶ Svenskt Vatten, 2021, *Tillsammans för en klimatneutral VA-bransch 2030*, <https://www.svensktvatten.se/medlemservice/klimatneutral-va/>

Bilaga

Bilaga 1 – Bortfall och felkällor vid tolkning av det nationella resultatet

Det procentuella deltagandet i Hållbarhetsindex är högre för flerägda VA-organisationer och kommuner med fler än 50 000 invånare jämfört med små kommuner som bedriver VA-verksamheten i egen regi. Denna skillnad har setts under samtliga år Hållbarhetsindex genomförts.

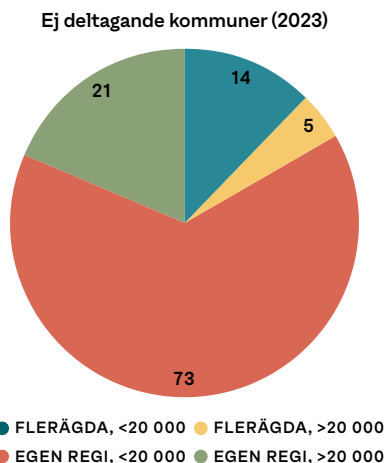
Även om det procentuella deltagandet i olika kommungrupper skiljer sig åt finns det tillräckligt många kommuner i respektive kommungrupp för att ge ett bra underlag för analys. Skillnaderna i bortfall bör dock analyseras för att förstå utfallet på nationell nivå. Som framgår av figur 1 är bortfallet ojämnt fördelat utifrån storlek och organisationsform.

Figur 1

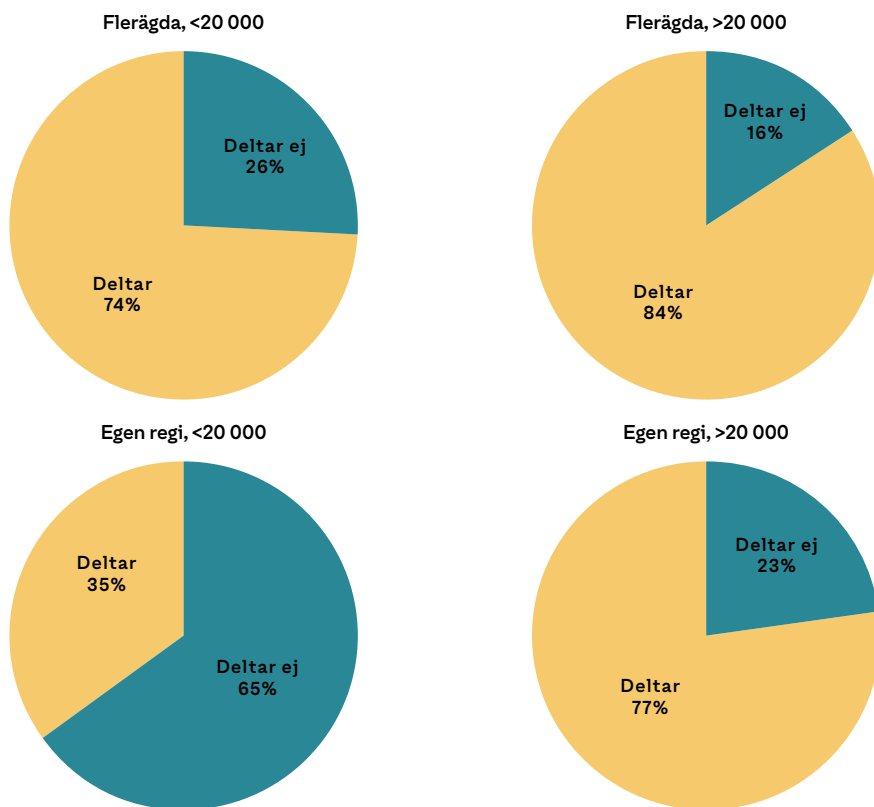
Antal kommuner fördelade på kommunstorlek för flerägda VA-organisationer respektive kommuner som bedriver VA i egen regi.

I årets undersökning var det totalt 113 kommuner som inte deltog. I figur 2 redovisas fördelningen av de kommuner som inte medverkade.

Figur 2
Fördelningen av kommuner som inte medverkade i Hållbarhetsindex 2023.

I figur 3 redovisas bortfallet uppdelat på kommunstorlek större eller mindre än 20 000 invånare samt på om VA-verksamheten bedrivs i egen regi eller i en flerägd samverkansorganisation.

Figur 3
Andel deltagande/ icke deltagande kommuner uppdelat på kommunstorlek och VA-organisationer i samverkan respektive egen regi.

Som framgår av figur 2 och 3 är bortfallet störst i mindre kommuner (<20 000) som bedriver VA i egen regi. Eftersom Hållbarhetsindex resultat visar på att denna kategori har svårare att uppnå indexets kriterier för ett flertal frågor, framförallt kopplat till planering och beställarfunktioner, kan det vara rimligt att anta att ett rättvisande resultat i en undersökning där samtliga kommuner deltog skulle ge ett mer rött utfall än vad årets undersökning visar. Detta gäller även tidigare års undersökningar. Den stora skillnaden i bortfall mellan olika kommunkategorier kan även ha en påverkan vid jämförelse av resultat mellan olika kommungrupper.

Svenskt Vatten

Svenskt Vatten AB

POSTADRESS BOX 14057, 167 14 Bromma

BESÖKSADRESS Gustavslundsvägen 12, 167 51 Bromma

TELEFON 08-50600200

E-MAIL svensktvatten@svensktvatten.se

www.svensktvatten.se